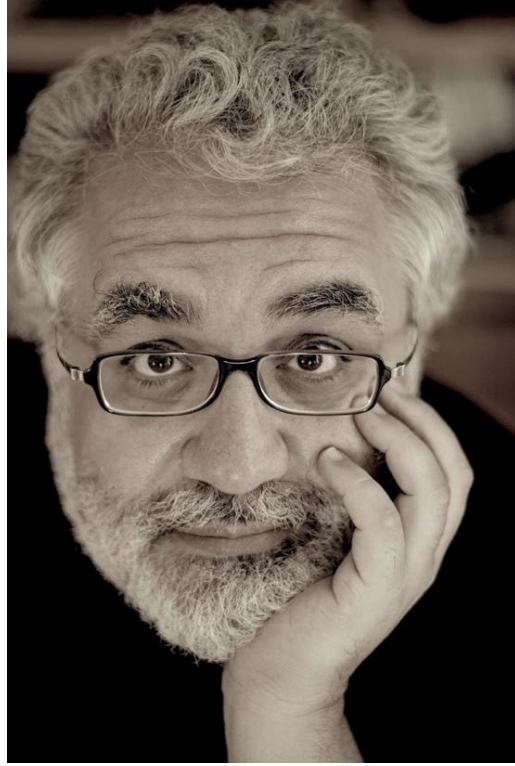

ÜMİT ÜNAL

Söyleşi: Zehra Yiğit*

Antalya Altın Portakal film Festivalinin Ulusal Uzun Metraj Film Yarışmasında, son filmi *Aşk, Büyü, vs.* (2019) ile yarışan Ümit Ünal ile festivalde, filminin gösteriminin ardından buluştuk ve senaryo yazarlığı, yönetmenliğe başlaması, Yeşilçam yılları, etkilendiği sanat dalları, karakter yaratımı ve son filmi üzerine bir sohbet gerçekleştirdik.¹

* Doç. Dr. Zehra Yiğit, Akdeniz Üniversitesi, Sinema TV Bölümü Öğretim Üyesi
Söyleşinin gerçekleşmesinde destek olan sevgili öğrencim Serhat Gönen'e teşekkür ederim.

¹ *Aşk, Büyü, vs.*, söyleşinin gerçekleşmesinin ardından, Antalya Altın Portakal Film Festivalinde Dr. Avni Tolunay Jüri Özel Ödülüne ve Sinema Yazarları Derneği (SİYAD) Ödülüne sahip oldu.

ZY: *Aşk, Büyü, vs.'de iki kadının aşkı, yıllar sonra tesadüfen Facebook üzerinden birinin diğerine rastlaması, sürülen iz ve kavuşma, Ümit Ünal filmografisinde nerede duruyor? Bunları konuşmak istiyorum ama son filminize geçmeden önce Yeşilçam ve Ümit Ünal, diye başlayalım mı ne dersiniz?*

ÜÜ: Ben sonuçta Yeşilçam'da başladım sinemaya ve Yeşilçam'ın içinde büyüdüm diyebilirim. Sinemada ilk beş yılımı Yeşilçam'da geçirdim. 1985'de gelmişim. Önce **Atıf Yılmaz**'a asistanlık yaptım. Arkasından *Teyzem* (**Halit Refiğ**, 1986) çekildi. Sonrasında peş peşe beş senaryo yazdım. *Milyarder* (**Kartal Tibet**, 1986), *Arkadaşım Şeytan* (**Atıf Yılmaz**, 1988), *Hayallerim, Aşkım ve Sen* (**Atıf Yılmaz**, 1987), *Piyano Piyano Bacaksız* (**Tunç Başaran**, 1990). 1990'da sinema ciddi bir krize girdi, ben de reklamcılığa geçtim. Sonrasında Yeşilçam dediğimiz yapı ortadan kalktı. İçinden bambaşka, bağımsız sinema diye bildiğimiz şey doğdu. Yeşilçam şimdi televizyon dünyasında yaşıyor. Yeşilçam'ın üretim biçimleri bitti. Artık filmler Yeşilçam gibi yapılmıyor. Yeşilçam'dan insanlar da kendilerini yeni dünyaya uydurdular. Uyduramayanlar zaten çekildi sinemadan. Her zaman dediğim gibi benim sinemada ilk ustalarım **Halit Refiğ**, **Atıf Yılmaz**, **Ertem Eğilmez**'di. Film çekmeyi de onların yanında öğrendim; ilk defa onların yanında gördüm bir set nasıl yönetilir, insanlarla nasıl iletişim kurulur. Film çekmenin ekonomisini onların yanında öğrendim... Tabii ki benim yaptığım filmler çok başka, onların yaptığı filmlerle alakası yok ama bir yandan da Yeşilçam'ın gelenekleri ile bir hesaplaşma çabam var diyebilirim. Örneğin *Aşk, Büyü, vs.* melodram geleneği ile bir hesaplaşma ya da melodram geleneğine bir yorum katma çabası.

ZY: *Yeşilçam devri kapandı; yeni bir kuşak da 96 yılı itibariyle Bağımsız Sinemacılar olarak sinema tarihinde yerini aldı. Hatta arkasından bir kuşak daha geldi. Peki yeni gelen bu kuşağı nasıl tanımlıyorsunuz? Türk sineması içerisinde nerede duruyorlar?*

ÜÜ: Bence bizim sinemamızın en büyük eksiği bir gelenek eksikliği. Ciddi bir kopuş var. Yeşilçam'ın ilkel bir sineması vardı aslında. Biz, özel birkaç örnek haricinde özgün bir dil kuramamış ilkel bir sinemadan, kişisel olmaya uğraşan minimalist bir sinemaya atladık. Biraz birbirini tekrar eden, birbirine benzeyen filmler ortaya çıkmaya başladı. Üretim sürecinden dolayı sadece festivallere yönelik filmler ortaya çıktı. Diğer yandan çok heyecan verici işler de çıkıyor.

ZY: İstanbul'da bu kuşak içerisinde bir tekelleşme söz konusu mu? Bazen modern sinemanın estetik kodları içinde tanımlanmayan, bağımsız bile kabul edilmeyecek filmlerin bu minimal sinema içerisinde tanımlandığını görüyoruz. Siz filmlerinizi ya da yönetmen olarak kendinizi nerede konumlandırıyorsunuz?

ÜÜ: Ben daha kenarda duruyorum; hiçbir gruba da angaje değilim. Dolayısıyla da işlerin nasıl işlediğini bilmiyorum. Bütün tanımların, gruplamaların, sınıflamaların aslında gündelik şeyler olduğunu düşünüyorum. Filmin yapıldığı sırada yapılan film eleştirilerinin çoğu bana gerçek gibi gelmiyor. Film asıl değerini bir kaç yıl içinde buluyor. Ben 33 yıldır sinemadayım. İlk çıktığı zamanlarda hiç değer verilmemiş ya da görmezden gelinmiş filmlerin sonradan birer külte dönüştüğünü gördüm. Zamana bırakmak lazım yani. Şişirilen ve gereğinden fazla altı çizilen filmler ya da moda olan anlayışlara göre çekilip ona göre pazarlanmaya çalışılan filmler birkaç yıl içinde unutuluyor. Ama asıl sinemanın temel ilkelerine bağlı kalan ve hikaye anlatmaya bağlı kalan filmler yıllar da geçse hatırlanıyor.

ZY: Senaryo yazarlığınız çok güçlü, iyi bir edebiyat bilginiz olduğu da görülüyor; bunun yanı sıra resim ve fotoğraf sanatlarıyla ilgilisiniz. Bildiğim kadarıyla sergiler açıyorsunuz. En son filminizde müziklerin bir kısmı da size ait. Filmlerinizde tüm sanat dallarının iç içeliğini ve sizin bu sanat dallarına olan hakimiyetinizi sezebiliyoruz. Sizin diğer sanat dallarıyla ilişkiniz ve bunların sinemanız üzerindeki etkisinden bahsedebilir misiniz?

ÜÜ: Resimle çocukluğumdan beri çok ilgileniyordum, sinemacıdan önce ressam olmak istiyordum. Ama işte sinema okudum ve aslında sinemanın bana çok daha uygun ve yakın olduğuna inandım. Ama resim hep ikinci bir ilgi alanı ve tutku olarak bir yandan devam etti. Diğer yandan da iyi bir resim izleyicisi olmaya gayret ettim. Sanat tarihi kitapları okudum, çok müze gezdim. Bu filmlerime en azından perspektif katıyordu, görsel olarak fotoğraf anlayışına yansıtıyordu. Şimdiye kadar iki resim sergisi ve bir fotoğraflardan oluşan sergi açtım. Müziğe gelince, müzisyen değilim; nota okumayı da bilmiyorum.

ZY: İlk kez müzik yaptınız sanırım son filminizde.

ÜÜ: Evet. Kalabalık içinde herhangi bir enstrüman bile çalamam. Filmde kullandığım müzikler evde klavyede çalıp, sonra elektronik olarak düzeltip, bilgisayar programında efektler katıp oluşturduğum müzikler. Biraz çaresizlikten, biraz bütçesizlikten. Bir yandan da çok eğlendim.

ZY: Sonucu da güzel olmuş. İzleyici olarak biz de çok keyif aldık.

ÜÜ: İlerde fırsat olsa yine yapmayı da isterim. Dediğim gibi müzisyen değilim. Müzikten teorik olarak anlamıyorum. Nota bile bilmem.

ZY: Aslında hepsi sanat ve bir derdi anlatmanın yolu. Araçları değiştiriyor sadece. Hepsi de sinemanızı destekliyor.

ÜÜ: Kendimi tarif ettiğim şey “hikayeci”. Hikaye anlatmayı seven birisiyim. Sadece bir renk, doku veya kompozisyon değil, içinde hikaye de oluyor yaptığım resimlerin. Dolayısıyla asıl, temel mesleğim hikayecilik diye düşünüyorum.

ZY: Karakter yaratmak ve onu bir filmde yaşatmak sanırım bir senarist ve yönetmen için en zor süreçlerden biri. Çoğunlukla kurgusal karakterler görüyoruz filmlerde. Yaşamıyorlar. Onlarla nasıl ilişki kuracağımızı bilmiyoruz. Samimi bir bağ kuramıyoruz. Oysa sizin karakterlerinizi izlerken gerçek bir bağ kurabiliyoruz. Bu samimiyeti nasıl kuruyorsunuz?

ÜÜ: Bir yandan o samimiyetin biraz “yalancı” tarafı da var. Her samimi görünen şey, samimi değil; sonuçta kurmaca karakterler ve kurmaca dünyadan bahsediyoruz. Bence en temel mesele şu: Ben gerçek bir dertten yola çıkmaya çalışıyorum. Eğer bir filmin içinde gerçek bir dert yoksa o film olmuyor. Bunu kendimden biliyorum. Kimi filmlerim olmadı. Ne sen, ne seyirci, ne de eleştirmenler seviyor. Bir an önce unutulsun istiyorsun. Teknik manada güzel çekilmiş filmler de olabilir. Ama o dediğiniz samimiyeti sağlayan, gerçek bir dertle uğraşıyor olması. Gerisi teknik. Samimi olarak okunan şey aslında iyi tekniğe çok bağlı. Ben yıllarca yaza yaza, bir diyalog tekniği geliştirdim. Günlük konuşmayı iyi taklit edebiliyorum. Bir çok filmde kahramanlar senaristin ya da yönetmenin düşündüğünü doğrudan dile getirir. Daha doğrusu senarist ya da yönetmen kendi düşüncesini, kahramanın ağzına doğrudan yazmaya çalışır. Halbuki gerçek hayatta insanlar asıl düşündüklerini ilk seferde söyleyemezler. Şimdi ben gerçek düşündüğümü söylüyorum ama bu gerçek hayat değil röportaj. Gerçek hayatta ilan-ı aşk ederken, ayrılık konuşması yaparken, 20 yıldır görmediğin biriyle karşılaştığında rahat konuşamazsın; lafın çevresinde dolanırsın, lafları düzgün seçemezsin, kırık kırık konuşursun. Benim yazdığım diyalogları okuyunca, insanlar önce şaşırıyorlar; çok günlük konuşma gibi geliyor. Çünkü filmlerde, dizilerde böyle büyük konuşan, ağır ağıdalı laflar eden insanlara alışmışlar. **Ernest Hemingway**’in **Beyaz Filler Gibi Tepeler** diye bir hikayesi vardır. Çok kısa, iki üç sayfalık bir hikaye. Hikayenin alt yapısında, birbirini çok sevmeyen bir çift var.

Daha doğrusu kadın, adamın kendisini sevmediğini düşünüyor ama adamdan hamile. Adam kürtaj yaptırmasını istiyor ama kadın aldırılmak istemiyor. Böyle bir yapı var. Hikayenin içinde bir tek kürtaj kelimesi geçmiyor. Onun dışında içkiden, karşılardaki beyaz fillere benzeyen dağlardan bahsediyorlar. Bütün gerilimi o boş konuşmanın içine yedirmiş. Yıllar önce okuduğumda çok hoşuma gitmişti. Yani aslında filmlerde samimiyet olarak görülen şey, teknikle yarattığım bir illüzyon aslında; bir tür göz boyamaca.

ZY: Keyifli... Filmlerinizde genel olarak iktidar ilişkileri, sınıf çatışmaları, cinsel kimlik, ön yargı, adalet, vicdan gibi derin kavramlar konuşuluyor. Basit olan iyidir derler ya, sanırım sizin sinemanız tüm o görünümün altında derinliğini de aynı bahsettiğiniz örnekteki tartışmaya açıyor. Nereden devam edelim... İktidar konuşalım mı biraz? Her yerde iktidar ilişkileri var. Filmlerinizde de iktidar gündelik yaşamın bir parçası olarak var. Bazen Nar (2011) filminde olduğu gibi bu ilişkiyi alaşağı ediyor ve farklı muhataplar aracılığı ile iktidarı sorguluyorsunuz.

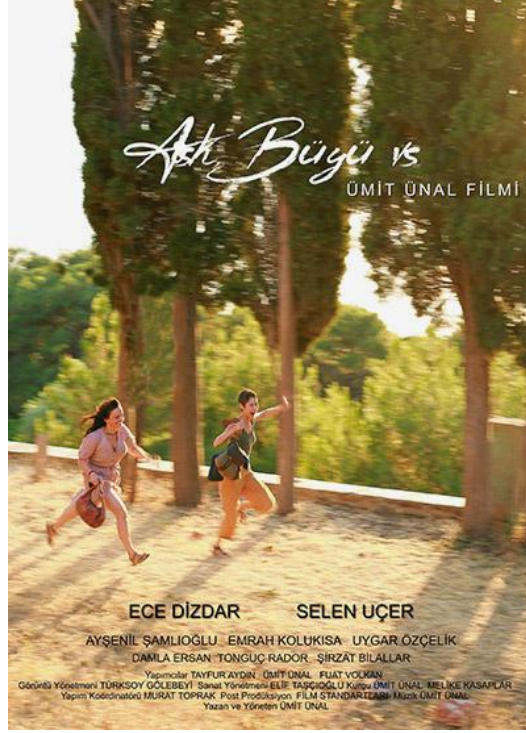
ÜÜ: İlk yazdığım senaryodan beri - bunu tabii sonradan fark ediyorum, bir plan dahilinde yapmıyorum - bütün filmlerimde haksızlık duygusu ile mücadele var. Haksızlığa uğramış karakterler ve bu haksızlıkla kavga eden, haksızlığa isyan eden biri var. O da otorite ile sorunu olmasından insanın. İktidar anlamında en genel, toplumun içindeki iktidardan bahsediyorum.

ZY: Elbette toplumun her katmanında var, her an her yerde olabilir; toplumun içinde olduğu gibi bireysel ilişkiler içine de dağılmış durumda. Dolayısıyla iki insan arasında da bir iktidar ilişkisi söz konusudur.

ÜÜ: Dolayısıyla haksızlığa isyan teması, hemen hemen her filmimde var. Tabii bazısı kendi irademle seçmediğim filmler ama kendi hikayelerimden geliştirdiğim, dışarıdan az müdahale edilmiş filmlerimde, 9 (2002), Ara (2007), Nar (2011), Sofra Sırları (2017), bir manada Anlat İstanbul (2004), şimdi Aşk, Büyü vs.'de o isyan hissi, haksızlıkla mücadele hissi var.

ZY: Cinsel kimlik olarak karakterleriniz arasında eşcinseller, biseksüeller normal ve olağan olarak, toplumun ahlaki yargılarının dışında, ataerkil ve/veya heteroseksist bakış açısından uzak temsil ediliyorlar; - ki bence bu temsiliyetlerin doğallığını anlatan yönetmen sayısının da çoğalması gerekiyor - bu çok değerli. Karakterlerinizin cinsel kimliğine ya da onların ilişkilerine dair genel tepkiler nasıl?

ÜÜ: Altın Portakal'da *Aşk, Büyü, vs.* için gelen en sevdiğim yorumlar şuydu: Biz burada bir lezbiyen çift olduğunu unuttuk ve bir büyük aşk hikayesi izledik. Bu fikir benim çok hoşuma gitti. Eğer bunu başarabildiysem en güzel şey bu. Onu yapmaya çalışıyorum evet; yani eşcinsellik normal bir şey. Bütün insanlık tarihi boyunca olmuş, bundan sonra da olacak. Ama eşcinseller yalnızca bizde değil pek çok toplumda baskılanıyor; sapkın veya hasta olarak görülüyor.

ZY: *Açıkçası filmlerde temsillere de bakıldığında jest ve mimikleri ile alay konusu olan, kadınsı tiplmeleri görüyoruz daha çok. Temsillerde daha çok problem bu. Çok az yönetmen onları karaktere dönüştürüyor. Çok az kişi bakın bunlar insan ve ben insana dair hikaye anlatmak istiyorum diye film yapıyor. Bizim insanımız hala çok da alışık değil sanırım, cinsel kimlikten bağımsız, insana dair hikayeler izlemeye.*

ÜÜ: Sinema çoğunlukla erkek yönetmenler tarafından yapıldığı için gey karakterlerin çoğu karikatürize edilerek çiziliyor. Ya komik olsun diye katılmış yan karakter oluyor ya da kötü karakter oluyor. Bazısında kötülüğü de eşcinselliğinden geliyorken bazısında da kurban oluyorlar. Bu bize özgü değil; dünyada da bir çok filmde böyle. Eşcinselliğe içeriden bakan, tek boyutu cinselliği olmayan, kendi hayatı, mesleği, amaçları olan ama bir yandan da eşcinsel olan karakterler az yaratılıyor. Bu şekilde görebilen film ve yönetmen dünyada da çok çok az, bizde de çok az.

ZY: Bu konular hala hassasiyetini koruyor görünüyor. Reyhan ve Eren'in kavuştukları sahnede kendinize bir oto sansür uyguladınız mı?

ÜÜ: Sansür uygulamadım. Tam yapmak istediğim şeyi yaptım. Benim derdim bir sevişmeyi göstermekten çok, huzurlu bir kavuşmayı anlatmaktı. Sesleri bile yok ettim o sahnede. Çok sakın bir müzik kullandım. Sevişme sahnesinin filmin önüne geçmesini istemedim. Benim derdim iki kadının yaşadığı hesaplaşmayı göstermek, sonra da bir kavuşma ve huzur duygusu yaratmaktı. O yüzden de tam istediğim gibi çektim orayı. Özellikle suistimal sineması içinde erkek fantezilerinden oluşan lezbiyen aşklar var mesela. Öyle bir film olsun istemedim.

ZY: Benim zihnimde algıladığım iki insanın, iki sevgilinin, iki aşığın kavuşması idi.

ÜÜ: Birçok yönetmen, seyirciyi uyarmak için, tahrik etmek için sevişme sahnesi çekiyor. Ben ondan kaçıyorum. Sevişmeyi böyle olduğu gibi, en çıplak hali ile gösterip, iki insanın en doğal etkinliği gibi göstermeye çalışıyorum.

ZY: Son filminizi konuşuyorken, metafiziksel bir öge olarak filminizde büyü vardı. Büyük ihtimalle siz de inanmıyorsunuz ki böyle eğlenceli bir hale dönüştürüyorsunuz. 'Acaba' sorusunu sormak, seyirci için çok keyifli bence. Karakteriniz gerçekten fala bakabiliyor mu? Gerçekten büyü mü yaptı ve bu büyü tuttu mu? Mistik kavramlarla aranız nasıl? Bu unsurlar anlatınıza neler kazandırıyor?

ÜÜ: Benim hiç metafizik inancım yok, sıfır. Büyü diye bir şey olmadığından eminim. Ama bunların edebi karşılıkları çok hoşuma gidiyor. Hayaletlere inanmıyorum ama insan zihninin olanaklarına inanıyorum. Mesela *Anlat İstanbul*'da kürtaajla alınmış bebeğini hayal etmeye devam eden, onu zihninde büyütüp bir çocuğa dönüştüren bir kadın vardı. O, bir hayalet değil sonuçta. Kadının zihninden bir hayal; -et kısmı eksik olarak. Bunlarla oynamak çok hoşuma gidiyor. Bütün bunların insan zihninin ürünü olduğuna inanıyorum. Hayaletlerin, cinlerin, perilerin, falların, büyülerin, şunun bunun. Ve insan zihninin bu taraflarını keşfetmek, sanatsal bir tema olarak filmlerin, hikayelerin içinde kullanmak hoşuma gidiyor. Karakterleri bu ikilemde bırakmayı, aynı zamanda seyirciyi bu ikilemde bırakmayı seviyorum. Sonuçta aşk ne kadar gerçek? Büyü yok ama aşk var mı, varsa ne kadar gerçek?

ZY: Filminizin adının nedenini belki tam da bu noktada sorabiliriz; neden Aşk, büyü, vs.?

ÜÜ: İşte tam bu yüzden. Aşkla da ilişkimiz büyüden farklı değil aslında. İki kişi de aynı soyut fikre, aşk fikrine inanıyor ve bununla hayatlarını geçiriyorlar. Bunlarla uğraşmak hoşuma gidiyor.

ZY: Reyhan ve Eren'den bahseder misiniz biraz bize? Aşk, Büyü, vs.'den devam edelim. Perdede çok güzel iki kadın tanıdık biz.

ÜÜ: Birbirine biraz zıt, birbirini tamamlayan iki kadın yaratmaya çalıştım. Reyhan çok fakir bir aileden gelmesine, çocukken annesini kaybetmiş olmasına rağmen çok akıllı, çok zeki, çok meraklı, çok okuyan birisiymiş. Sonra Eren, zengin ve güçlü bir aileden gelen, ait olduğu sınıfın bütün nimetlerinden yararlanmış biri. Öte yandan kendi hayatında o kadar mutlu değil. Çocukken Reyhan'a hayranmış. Aralarında öyle bir hayranlık varmış ve bir aşk yaşamışlar. Bu aşk yarım kalmış bir noktada. Filmin içinde bir diyalog var: Tam seviştikten sonra yatakta yatarken bir bilmece sormuş Reyhan. Eren de bilememiş ve tam o sırada basılmışlar annesi tarafından. Reyhan'ı o evden atmışlar; köşkün bekçiliğini yapan babasını işten atmışlar. Aşkları orada yarım kalmış. Şimdi onu tamamlamaya çalışıyorlar. Eren o gün veremediği cevabı veriyor bilmeceye. Ama 20 yıl içinde Reyhan'ın hayatı mahvolmuş, kitap okumayı bırakmış, o meraklarından vazgeçmiş. Hayatından büyük bir ölçüde vazgeçmiş aslında. Hikaye biraz da onun geri dönüş hikayesi. Gençliğine dönüyor.

ZY: Son olarak Sekans söyleşilerinde yönetmenlerimize sevdikleri 10 filmi soruyoruz. Sizin sevdiğiniz 10 film nedir?

ÜÜ: Coen Kardeşler: *A Serious Man* (2009), *Barton Fink* (1991)

Alfonso Cuarón: *Children of Men* (2006), *Roma* (2018), *Y Tu Mamá También* (2001)

Alejandro G. Iñárritu: *Birdman* (2014)

Michel Gondry: *Eternal Sunshine of the Spotless Mind* (2004)

Michelangelo Antonioni: *Professione: reporter* (1975), *L'eclisse* (1962), *Zabriskie Point* (1970)

Federico Fellini'nin bütün filmleri.

Ingmar Bergman'ın bütün filmleri

Alain Robbe-Grillet'nin bütün filmleri.

Daha çok vardır. Sadece 10 film seçmek çok zor. Listelere inanmıyorum zaten.